

זוג מתקוטט...

את הראי הקטן העמידה סמוך לחלון והתחילה סורקת את שערותיה הארוכות והשחוקות.

הרוח הקליל שחדר בעד החלון נפנף את הוילון וירימהו קצת. סוניה הפשילה את שערותיה הארוכות לאחוריה, וכשסרקה אותן בידה האחת קפלה בשנית קצת את הוילון ונתבונן בשתי הזקנות, שישבו על ספסל נמוך מול החלון ונתארגנה פוזמקאות.

לאחר שסרקה היטב את שערותיה התחילה מסתכלת בראי. 'מה תורים פני, לבנים כסיד ממש' — אמרה והתחילה קולעת את שערותיה. היא נאנחה.

'...אם יסתכל יקוב בפני, אז יכיר תיכף'...

היא הוסיפה להביט בראי.

לא חלפו עדיין הסימנים מאותה פעם... רשומן של הסטירות ניכר עדיין... פה על הצוואר שריטות... ועל היד הימנית כתם כחול. כחול כטחול... מלתא זוטרתי?¹... היא עשתה את הצמה והתחילה מנקה את המשרק.

'לא עברו עוד שלש שנים אחרי החתונה, והשערות כבר נושרות. קמציים, קמציים של שערות תלושות... ממש כאילו הייתי כבר זקנה... מזקנת אני בלי עת'... היא הניחה את המשרק על סף החלון.

'אחר במקומו היה מתמוגג מנחת. וכי מה חסר לזו דירה נאה, רהיטים יפים, הרצפה "מבריקה" תמיד'...

היא התבוננה בשעון התלוי על הקיר.

'השעה השניה! נו, כבר הייתי באיטלז, קניתי בשר, מלחתי, בשלתי, טהרתי ורחצתי את הכל, הכל על מקומו'...

היא העמידה את הראי על הקומודה².

'וכלום שונא הוא אותי?'...

'...במשך "השבועים"... הוא כל כך טוב... איננו נותן לי להרים קש מן הרצפה'... אחר-כך 'וכי חולה אני לעבוד'... שני שבועות רצופים הנני 'אהובה' 'טובה' 'נחמדה' ואח"כ — עוד הפעם 'מכוערת' 'גולם' 'נתח בשר עם שתי עיניים' או! בעל-תאווה ארור!...

אך — הנה הוא בא.

סוניה הביטה בראי.

'פני נעשים תורים כל כך? ... תיכף יכיר... עד הערב אפשר היה להעלים'... היא לקחה את הראי והציבה אותו בקצה הקומודה השני, ובעיניה הגדולות והשחורות השקועות עמוק בחוריהן, התחילה סוקרת את בעלה, שנכנס לתוך החדר. ...הוא העביר את ידו המקושטת בטבעות על ראשה של סוניה ובעיניו הכחולות והתאונניות התחיל מסתכל בשערותיה.

פניה של סוניה הלבינו עוד יותר.

הוא הסיר את מגבעת-התבן מעל ראשו והעביר את ידו הגסה על תלתליו.

סוניה נשכה את שפתה התחתונה.

— נו, מה? הנאכל, בובתי? — שאל יקוב וישב על הספה ושלב את רגליו זו בזו והתחיל מסתכל בצפורן קטנו³ המגודלת.

ליד הדרך, מרוחק קצת מן הרחוב, עומד ביתו הקטן של זליג, שפל-מסד, בלי תריס לחלון—כנוטה לנפול נשען הוא מימין ומשמאל על משענות.

באביב מבצבצים על הרחבה שלפניו איזו עשבים וממולו, לרגלי ההר, מלבבת שורת העצים, הסוככת על ביתו של 'הגביר'. אותו הבית מרפסת מזוגגת לו, והיא מוקפת גנה שאת שביליה מרביצים בכל בוקר בחול צהוב.

אחרי הצהריים, כשהארוחה נגמרת שם ובעל הבית הזקן מסתלק לחדרו, יורדת העלמה בת הזקונים אל הערוגות, עודרת ומשקה ומנכשת במפושח, בפרשה פעם בפעם אל החצר פנימה להביא מים מן החבית. משפך ההשקאה מסמא באור השמש בברקו. מימין, דרך השער, נראים בחצר קטעי דשא, עגלת-יד הקורסת על שני אופניה עם מוט זקוף למעלה ולול העופות, שבתוכו מתרגו לרגעים התרנגול ההודי. שקט. ישר, בלי זיע, עולה ממעשנת האמידים העשן. נשמע צלצול כלי זכוכית, קול הזלפת מים-שופכין וקשקושו של מיחם, בהנערו מאפרו. בפתח המטבח מופיעה, עם המגבת על שכמה, המשרתת הנוצרית הנקה, ממצמצת מפני שפע האור את עיניה ומביטה, מתחילה אילך ואילך, לשני צדי הדרך, אחר כך לזליג, נכה הרגלים, היושב מנגד על יד חלון—ומושיטה את קצה לשונה

בערב, כשהתריסים מוגפים כבר, נפתחת שם לפעמים הדלת הצדדית, והיא, הנקה זו עצמה, מתגנבת להביא איזו שיורי אוכל מן המטבח: פרוזי צלי, צלחת דיסה, או מעט שכר בכוס. ידיה של זו חמות הן ונודף מהן אותו הריח שבו ספוג כל דבר השרוי בבית ההוא, וזליג—אם מפני גמיעת המשקה, הבאה אצלו על לב ריקן, או מפני אותו הריח המיוחד, המשכר—עיניו מתערפלות ובין קמטי פניו עולה אדמומית:

—ומתי הוא נוסע לחוץ לארץ, בעל הבית שלך, האלמן?

—בפורים אחרי 'הבדלה'—עונה הנקה יהודית.

—ומה שמסיחים, שימכור את 'הנחלה' פה ויצא לעיר הפלך, ה? ושעה ארוכה נשען הוא אחר כך פרוע וער, על כרו, מתופף באצבעותיו ושר:

יונה תמה היתה לי

ועתה יש לי פרס,

בית נאה היה לי

ועתה, הוי—רק הרס.

ורוצה הוא לאמר בזה כי אשתו הראשונה פייגה, היונה התמה, מתה, כי זלטה, זו השניה, פרוצה היא ואחרי 'הגביר' היא נזחה, כי ביתו הקטן חרב ועומד בנס, ולבסוף גם—שרגליו הנפוחות אין להן תקנה.

—רק הרס ורקבון. הוי שלמ'קה, למה אתה שותק? תפח רוח אמך.

ושלמ'קה, בן השלש, היושב על הארץ, מתחלחל, מפסיק רגע אחד את משחקו ומביט אל האב בהעוית-תהיה, מבלי לדעת אם לצחוק, או להתפרץ בבכי.

במסדרון הסמוך לחדר דירתו של זליג, אין כל חלון, ואפלולית קרירה שוררת בו בכל ימות הקיץ.

בבוקר, כשזלטה קמה, היא מתעטפת במין בגד רחב-שרוולים, לוקחת קופסת טבק ומכשירים להתקנת סיגריות ופורשת אל המסדרון, לשולחנה.

פה, על המדף בפנה, מסודרים אצלה מסרקותיה, ראי קטן, המתמלא אור עם פתיחת הדלת מן החוץ, ועל ידם—בסלסלה—מחרוזת אלמוגים ומין מכשיר לעשית הצפרנים, שרידי 'עברה' מן הכרך. פה גם מהבהבת מכוונת הנפט, שעליה, תוך כדי טפול בסיגריות, מבשלת היא תפוחי-אדמה בקלפתם, או מרק של 'דגים ריקים', אשר חלק ממנו, בהגיע אליה קול כעכועו של זליג, היא מביאה ומציגה לפניו בצלחת, ועד אשר הוא מתרומם, ומברך ואוכל, עומדת היא בתסרקתה הגבוהה, מחזיקה את שני קצות החלט על חזה ומסבירה, כי זקן אחר לו היה במקומו, היה כבר מזמן לוקח חבל ונתלה בו ומת.

—כי בין כך ובין כך—אומרת היא—רגליו אין להן תקנה, ובמשך הזמן ירקב גם כל גופו. ועוד גם זה:

הן הקרקע, שעליו עומד הבה, של הגביר הוא; תפול החורבה הזאת—ואותו ואת מטתו ישליכו קודם כל החוצה. זליג שומע, לועס בחפזו ובולע וממהר להאחז בפסוקים של ברכת המזון.

וכשהדלת, המובילה אל המסדרון, נסגרת עליו, לבסוף, אוסף הוא את רגליו הכואבות לקצה המטה, ומתקרב אל החלון הפתוח. שם, מעבר לרחבה, עומד עתה הבית הגדול שטוף שמש, חסון וגבוה מיציעו ומעלה מכל בתי הרחוב, החלונות אינם סגורים עוד, ומבעד לוילאות המתנפנפים נראים רהיטי האולם, המגור בבים עם רגליהם למעלה, והנקה, אמיצת המתנים, מתלבטת שם על ידם, על הרצפה, בטאטאה תוך כדי שפשוף את מי הרחצה החוצה.

הנה הוציאה מרביד וחבטה אותו פעם ועוד פעם במקל, בהבריחה את כל הצפרים מעל פני הגדר הקרובה, וכשהיא שבה, והרהיטים בחזר מוצגים במקומם, יורדת מן העליה האחרת, הבת הנשואה, עם מחברת מתחת לבית שחיה ויושבת בפנה, אל הפסנתר, לנגן.

הנגונים הם נוגים-חרישיים על פי רוב. היא, הבת הבכירה, ברהה זה עתה, לפי דברי הנקה, מבעלה העריץ מן הכרך. שני ילדיה שהיא מכינה אתם בכל בוקר את שעוריהם, לבושים בחולצות מלחים פשוטות, שנתפרו פה בידי עצמה וגרביהם הקצרים מתוקנים ביד זהירה לבל יכירו בכך.

הנה העבירה את ידה על המנענעים ופתחה בקולה הרך—שיר ערש, או משהו, המזכיר 'נגון פרידה' עלי כנור. רעד עובר את לבו של זליג. בגחנו בחצי גופו אל אדן החלון, הוא תומך את ראשו בידיו, וסמיונובקה כפר מולדתו צף ועולה לפניו עם רחובו היחיד, הרחוב העזוב-שומם בצהרי יום. נראות כנפי הטחנה המתנפנפות בקצהו ברוה, ומתוך המפחה האפלולית של אביו עולה קולו העמום של הפטיש. נודף ריח מתוק, ריח שחת, תפוחי בוסר ולחם שיפון שרק זה רדוהו מן התנור, ופייגה, אשתו הצעירה, מושכת במוט עגלת-יד עם הלבנים, ששטפה זה עתה בנהר.

גחון, זליג ודחוף—אומרת היא, במסרה את שיור הסבון עם כסכסן העץ לידו, והוא גוחן ודחוף את העגלה, בכונו לצעוד באותן גומות המים המתהוות בעשב ברשמי עקבותיה על הקרקע התחוח באחו.

שמונה עשרה שנה מלאו לה לפייגה ביום חופתם, ובת עשרים ושתיים הוביל אותה כבר, בליל חורף אחד, ביחד עם אביה, הנה, אל העירה, לבית הקברות.

מפני שהקרח על הנהר היה עוד רופף, לא רצה שום אכר לסכן את סוסו לנסיעה, והוא עם אביה השכיבו אותה בדוחק באותה עגלת היד, שבה נהגה לרדת הנהרה לשטוף לבנים.

—אני—אין דבר—אמרה רק שעה אחת לפני מותה—אבל אתם—מי יכין לכם מעט תבשיל חם לארוחה?

היו מוצאי שבת. משני עברי הנהר צלצלו לסרוגין הפעמונים
ועל פני חריצי הדרך רקדו זע באודם זועה אור פנס הנפט שבידו.
—גחון ודחוף—אמר הזקן—והוא זליג, גחון אל העגלה ודחף.
וכדי שלא להביט אל זה שלפניו, עצם את עיניו, ואז נדמה לו
כי מתבודד הוא כל הזמן, כמו בחלום, על מקום אחד.
אני—אין דבר, אבל אתם—מי יכין לכם מעט תבשיל חם
לארוחה—פייגה, פייגה—נעצמות עיניו של זליג, ופניו, בעוית
הכאב, הם כה איומים במסגרת זקן השיבה, עד אשר שלמ'קה
מפסיק על הארץ את משחקו ומביט תוהה-מפוחד מלמטה.
למעלה, מבלי לדעת אם להתפרץ בבכי, או לקום ולהמלט החוצה.

ובבית מנגד נגמרה בינתים הנגינה. אל החדרים למטה שב זה
עתה בעל הבית הזקן עם הכלב ז'וק מטוילז, והבת הנשואה,
בהסתלקה אל המרפסת, יושבת שם בפנתה, על כסא המסעד,
עם מלאכת סריגה בידה.
מתקרבת שעת הצהרים. למעלה, בחלון המטבח, עומדת הנקה
בפנים משולהבים וכותשת מה בחזקה במכתש, בהביטה, כדרכה,
אילך ואילך, לשני צדי הדרך.

הנה עובר יפים, בן רחובה מן ההר, ומברך אותה כדרך החילים,
בהגישו יד לכובע. אחריו יורד קזיוק, החיט עול הימים, ומזכה
אותה אף הוא בקריצת עיניו היפות, אבל פנה יפנה ימינה, הנה,
לזליג, אל החורבה.

—זלטה—יש?

—וכי מה?

—סיגריות.

וכשעל הדלת חורק במסדרון הבריה—מתכוז זליג, מוציא עד
כמה שאפשר את גופו החוצה, וכל מה שהשרתה עליו קודם לכן
הנגינה מתנדף מפני התשוקה האחת, הלוחשת:
—מעט שבר! לו רק התחכמה הנקה להביאה.

שעת הארוחה, יודע הוא אינה רחוקה, הנה הוצא אל הגנה השולחן, ובת הזקונים, דומעת, בסינר קטן למתניה, מתקנת איזה תכלין חריף לצלי, וכשבעל הבית בא וקושר לצוארו את המפית, יורדת גם הבת האורחת למטה והולכת לבקש את ילדיה.

אוכלים זמן רב, בהפסקות בין תבשיל לתבשיל, שבהן מוזג הזקן מין משקה לכוסו, שותה, ומדבר ומקשקש בסכיניו. הכלב השחור ז'וק, הרובץ לרגליו, מרים פעם בפעם את ראשו ומביט, נבון וטוב לב, בפניו.

לבסוף מובאים בקבוקי השכר עם כוס מיוחדת על טס, ובעל הבית, בהציתו סיגרה, קם ומביא מין פרי בתבה, שקבל מן הכרך לקנוח סעודה. בת הזקונים, המקבלת את חלקה הראשונה, טועמת, שווה רגע ומנענעת בהסכמה את ראשה:
—טוב.

—כאב ראש וענויים לרוב—עונה ואומרת זלטה, השולחת אותה שעה את קזיוק ההררי החוצה, והיא פונה כה וכה להוכח, אם לא יארב אי-בוז השחור, ז'וק, שהנקה עלולה עתה לשסותו. ואמנם: בטרם אשר תספיק לסגור את הדלת, נגלה מאחורי הגדר הכלב, ובקפצו קפיצה אחת, קפיצת שטנים, הוא מתנפל זקוף, בנחרת אימים, וכה לפתע פתאום על הבחור ההררי, עד שזה כורע-מט מבלי להוציא אפילו את הסיגריה הבוערת מפיו, במקלו וכובעו, כשרגליו, במגפים הגבוהים, מפרכסות חסרות אונים, עם העקבים המסומרים למעלה.

זליג—כל שערה משערות זקנו מרתתת, בהתפתלו על יד החלון מצחוק.

—או—או—או—הביטו, או—או—או—מחקה הוא את נהמת הכלב—הנה כי-כן, כך, ככה, אה—מרים הוא את קצה השמיכה ומנגב את עיניו, את זקנו—עם הסיגרה בפה, ה?
וכעבור זמן-מה באה הנקה בידיה מוצנעות מתחת לחזית סיגרה ומודיעה:

—האדון צוה לטאטא את הרחבה שלפני הבית.
זלטה קושרת לראשה מטפחת, משלשלת אותה עד לגבות עיניה
ויוצאת עם המטאטא בידה החוצה.

בכל פעם שמי שהוא יורד במדרון מלמעלה, היא מזדקפת, נשענת
על המקל הצמוד למטאטא ומביטה.

הנה עובר קרון הפוסטה עם נושא המכתבים על דוכנו. אחריה,
כעל כנפי רוח, גישא על אופנים בן הרופא מן ההר, זה אשר, מדי
התקרבו אל בית הגביר, הוא מצלצל, מסתובב רגע סחור-סחור
ומתרחק-טס: בלונדי, כבד תלתלים, במעיל סטודנטים מתוח על
כתפיו הרחבות.

העלמה, בת-הזקונים, פניה מהבהבים חורים-נרגשים מבעד לעי-
תרת האבק. בהכנסה כעבור שעה קלה הביתה, היא לובשת, ממעל
לשמלת הרוחים אפודה מרוקמת עם פתילים, וזמן-מה, בתעותה
אחר כך אילך ואילך על המרפסת, מורגשת בגופה כעין התחד-
שות. אבל הנה שב הרוכב ההררי עם חבילת עתונים מתחת לבית
שחיו, ועל ידו, גם כן על אופנים, נוהרת אחות הטלגרפיסט
ארוכת-הצמה, כששרוולי הבטיסטה ה'יפוניים' מתנפחים על
זרועותיה הצעירות ברוח—וזלטה לובשת עוז, בהזדקפה עם
המטאטא כלפי המרפסת:

—בלה כבר—וחתן אין.

—נו, נו—מנסה זליג להאבק—וחמשה אלפים לנדוניה זהו—לא
מאומה?

—חמשת אלפים—גופל קולו, בראותו, כי זלטה אינה שומעת לו,
והוא צונח אין-אונים על הכר.

כשעדר ההר עובר אחר-כך על יד הבית, אין הוא, זליג, מתרומם
עוד. נשמע קול הצלפת השוט וקריאות הרועים לסרוגין, ומסביב
מתפשט ריח ידוע. ריח סוף, זבל טרי וכרי מרעה: כרי סמיונובקה
הכפר עם דמדומי ערב, כשהנהר התגון, רחב, באור השקיעה,
ומעל פני המגדל השתפכו צלילי בין-הערבים, צלילים אמיצים,

זכנים, זולפי נחמה, שמורות עיניו של הזקן והגבות הלבנות מר-
טטות. כמו בחלום שומע הוא את דפיקות התריסים מנגד וקול
בנות הבית, היוצאות עם הילדים לטיול הערב.

הנה מכניסה זלטה את שלמ'קה הביתה ופושטת את בגדיו, ונעימה
לא צפויה, אמהית, נשמעת בקולה, בשדלה אותו לשכב, וזליג
מתנווד, מביט רגע נכחו, אל תוך האפלולית ונאנח.

—אולי הכינות דבר-מה לארוחת הערב?— נכנע הוא.
—מכות, ולקנות סעודה—תחלואים— תוססת היא בלחישה, כדי
שלא להעיר את הילד; ובהדליקה את מנורת הפת, היא מונה
לתוך קופסה מיוחדת את הסיגרות שהיא צריכה לשאת אל ה'שכן',
מתרחצת, ובלי מטפחת לראשה כבר, תוך כדי התנגבה, היא
שואלת באנחה, בחקוטה את קול הנכאים שלו:

—אולי תואיל לקום ולהתפלל תפילת ערבית, בעלי?
וזליג מתנער, מביט רגע לתסרקתה, לפניה, לצוארה החשוף עם
מחרוזת האלמוגים הצוננים, הלחים קצת—ומתרומם להתפלל.

וכעבור שעה שוררת בתוך הבית הקטן דממה. שלמ'קה בכתנתו
התינוקית, דל גו, ישן על הדרגש ובפנה מנגדו עומדת מטתה של
זלטה— מוצעת, עם קמט המרי על שמיכתה השעירה, כשממעל
לה, מעל הקיר, נתלות—חבויות בסדין—השמלות, ששעון-כיס
קטן, מכונן, מטקטק אי-שם באחד מכיסיהן:

טט—טט—טט—טט—שקט.

זליג, בכפת לילה על ראשו, מתהפך, מקשיב למכאוביו המתגב-
רים עתה, עם בוא הלילה, ונאנח—ומתהפך שוב. ממעט השכר,
שהביאה קודם לכן הנקה, נשאר לו רק תעוב קל וסבוב ראש,
ומכל נסיונותיו לצייר בדמיונו את הכפר סמיונובקה לא יעלו,
אלא פני אביו הנפת, קשה היום, המוצאים בעלטה באור המפות
ופרצופי הזועה של האכרים, המתהוללים בקצה הכפר, ליד בית
המרזח, בימי אידיהם.

אך הנה מתבהר מעט מעט בקרבו, כאלו חיוך היה בוקע לעלות
בו מבפנים, ועיניו עם הגבות העבותות מרטטות:
קזיוק, הבחור ההררי, נראה לו, בצאתו מן המסדרון עם הסיגרה
בפיו, וזיוק, בנחרת אימים, נגלה פתאום מאחורי הגדר.
זה הכלב המתון, המיושב, אשר לא יגע בעצם לרעה בשום איש,
בשום איש.

היאך כיון את הרגע, וזנק והזדקף קוממיות, כבן-אדם, לתבדיל,
הן—על דעת עצמו, בלי אשר ישסה אותו איש—מתפשטים
קמטי היסורים על פני זליג, ועיניו נפקחות לרוחה:
—פש—קרב, ה?

כריתות

מכל אלה שבאו לפנים להתדין לפני אבי הרב נראו
לי כמקופחות ביחוד הנשים העומדות להשלח מבית בעליהן.
ודאי אשר גזולי משפט היו גם בין האחרים: פועלים שנתקפחו
על ידי בעליהם, או תגרים שנעשו להם מעשי הונאה, אלא שהללו
ניתן דברם להיתקן.

הורצו הטענות והצידו עדים, וזה שנמצא חייב—חויב, הדין היה
עם הנגזל.

ואילו נשים אלה, גרושות הלב, כפי שקראו להן, הן היה משפטן
חמור.

'בי יקח איש אשה—נאמר—והיה אם לא תמצא חן בעיניו, וכתב
לה ספר כריתות'.

כי מה תקנה יש באמת לאי-אהבה?

מחלה ממאירה היא אשר כל מי שנוגע בה שוב לא ירפא.

חמש, או עשר שנים ישבד האשה באהלה ושמרה את משמרת
שלומה. רחצה, סרגד והטליאה. ישרה בידיה המסורות את כל
ההדורים והחליקה כל המחווספס.

ליד בנינים ההולכים ונבנים קוששה עצים להסקה, אספה בצדי-
גנים שרידי זבל בשביל שתי הערוגות שבחצרה וגידלה בהן את
הפול, והגזר והסלק, ומוזה התחכמה אחר כך להתקין מרקיירק
ולפתנים. יש מאין יצרה.

וכשהאיש בא, ישב אל שולחן ערוך, חתך בידיו החזקות את
הלחם וגמץ את המרק שהגישה לו, ומבעד להבל העולה מן
התבשיל האיר כנגדה מבטו, שנצנצה בו הבעה של קורת-רוח,
או הכרת-טובה, והיה זה שכרה.

והנה קרה אשר יום אחד נתערער כל זה. אם בהשפעת בני מש-
פחתו, אשר הגו שנאה לאשה, או מפני ש'מצא אחרת נאה
הימנה',—והוא נהפך לבו. ובאין עוד אותו התבלין השכמר
למתוק, נעשה הכל תפל וחסר טעם.

הלחם נמצא פתאום חרוך, או לא אפוי כל צרכו, והתבשיל היה
מוקדח וריחו רע—והריב נתגלע. בתחילה כבוש, מחמת הבושה
מפני הבריות, ואחר כך, כשבלבבות נצטברה המרירות—ברעם
ורעש, כעננים כבדים אלה, בהתפרקם מן החשמל, ומסביב נסער
הכל ונתערבל.

ילדים אם היו פה, והתכנפו במקומם כאפרוחים בשעת שואה,
כאשר קנם עומד לההרס. נכמרים היו מהמון רחמים אל האם
ונבעתים מחרונו של האב.

זה, בטרופ אפוי, בדעתו כי בכך הוא פוצע אותה, התנפל לפעמים
גם עליהם, הכה ולא חמל.

אחד מן השכנים התערב ולקח אותם לביתו, ושם ישבו ישיבת
הפקר, כחפצים שאין בעלים להם, עד שבא הלילה, שאז רק
מצאו את לבם לשוב הביתה. גיששו בחושך למצוא את משכבם
והתחמקו אל מתחת לשמיכה מתוך מורא-אלם, ואז הזדקפה האם
במקומה והבינה כי ככה לא יתכן, שיש לשים קץ לבל זה. ואחר
בא היום שהיא יצאה ללכת לבית-הקהל.

אִךְ עָבְרָה דֶּרֶךְ עֹצֵב זֶה, אֲשֶׁר אֵי-שָׁם בִּקְצֵה עֹמֶדֶת הִיטָה לְהַכְרֵת
מִבֵּית חַיִּיהָ?

הַחֲנוּנִי, לֵיד סִמְטַת בֵּית-הַקֹּהֵל, יֵצֵא וְעֹמֵד בַּפֶּתַח חֲנוּתוֹ כְּדִי לֵה-
צִיץ בָּהּ, וּמַעַל מַעֲקֵה בֵּית-הָאוֹפֶה, בְּתוֹךְ הַסִּמְטָה, יֵרְדֶה הָאִשָּׁה,
עֹקֶרֶת הַבַּיִת, וּבִרְכָּה אוֹתָהּ בְּבִרְכַּת שְׁלוֹם.

לֹא הָיוּ יַחֲסֵי קֶרֶבָה בִּינֵיהֶן, אֲבָל עֵתָה בָּאָה וְתַהֲתָה עָלֶיהָ מִתּוֹךְ
אוֹתוֹ הַמִּבְטָא, אֲשֶׁר בּוֹ יַחוּשׁ מוֹכֵה-הַגּוֹרֵל כְּעֵין מַגֵּעַ-אֲצַבְעוֹת
בַּפְּצֵעִיו.

הַשֶּׁמֶשׁ בַּחֲצֵר בֵּית-הַדִּין, שֶׁהוּא מִיּוֹדֵעַ לָהּ, הַתִּנְכֵּר דּוֹקָא, הוּא הִיא
עֵתָה 'בְּתַפְקִידוֹ', וְהַבַּיִת עֲצָמוֹ, כְּשֶׁבָּאָה לְתוֹכוֹ, נִדְמָה לָהּ כְּגֶשֶׁר,
אֲשֶׁר אֵין מִשְׁעָנוֹת בּוֹ לְאַחִיזָה, וְשֶׁהוּא מֵהַלֵּךְ סַחֲרָחוּרִת וּבַעֲוִי
שְׂאוֹל:

מִכְשִׁירֵי הַסּוֹפֵר עַל הַשּׁוֹלְחָן, אֲשֶׁר הָאוֹלֵר הִיא מִנְצֹנֵץ מִבִּינֵיהֶם
פְּתוּחַ וּמוֹשָׁח, מוֹשֵׁב הַדֵּינִים, שֶׁכְּמוֹהוּ רֹאֶתָה בְּדִמְיוֹנָה אֶת בֵּית-
הַדִּין שֶׁל מַעֲלָה אֲשֶׁר שָׁם עֲתִידָה הִיא לְהִתִּיצֵב בְּבוֹא עֵתָה, וְהִנֵּ-
שִׁיבָה הַמִּקְפִּיאָה שֶׁבָּאָה מִן הַפִּינָה אֲשֶׁר בָּהּ יֵשֵׁב הוּא, מִבּוֹצֵר
בֵּין בְּנֵי-מִשְׁפַּחְתּוֹ, שֶׁהֵיוּ כְּחֹמֶה סָבִיב לוֹ.

אֱלֹהִים—אִם הִיטָה אֵיבָה בִּינֵיהֶם וּבֵין הָאִשָּׁה, לֹא יִכְלוּ לְהַעֲלִים עֵתָה
אֶת נַחַת-רוּחָם, הוֹלִיָה שֶׁנִּקְעָה מִשְׁרָשְׁרָתָם הִיא הָאִישׁ, וְהִנֵּה שֶׁב
לְהִקְבֹּעַ בְּמִקּוֹמוֹ וּלְהִתְאַחֵד שׁוֹב אִתָּם.

עוֹד בְּתַחֲלִיל הַבּוֹקֵר הִכִּינוּ לוֹ בְּכִיסוֹ בִּקְבוּק מִים, לְמַעַן יִטּוֹל
אֶת יָדָיו תִּיכָף לְנִתְיִנַּת הַגֵּט וְיִתְפּוֹס כֵּן הָרֹאשׁוֹן אֶת הַמִּזְלָא, אַחֲרֵי
כֵּן הִתְחַמֵּק אֶחָד מֵהֶם וְהִבִּיא יָין שְׂרוּף וְעוֹגוֹת, וּמֵאַחֲרֵי מַחֲצִיט
הַקְּרָשִׁים בָּא לְבַקֵּשׁ כּוֹסוֹת וְטָס.

אִמָּא שְׁלִי, הָאֲדִיבָה בְּכָלֵל וּבַעֲלַת הַסֵּבֵר הַטּוֹב, לֹא נִתְּנָה.
—קֶשֶׁה לְהַגִּיעַ לְאַרְוֶן-הַכֵּלִים—אָמְרָה, וְהִיא, עִם גִּמְרֵי הַסִּידוּרִים
שֶׁלִּפְנֵי כְּתִיבַת הַגֵּט, הִלְכָה וְהִכְנִיסָה תַּחַת זֹאת, לְמַחֲצִיטָה אֶת
הָאִשָּׁה.

כִּי הָאִחּוּ הִיא פְּתוּחַ פֶּה מֵאַחֲרֵי הַחֲלוּן, וּמַעַל הַדְּרָגֶשׁ שֶׁזוֹ הוֹשְׁבָה
עָלָיו, יִכְלֶה בְּקִיץ לְרֹאוֹתוֹ עַל יָרֵק דְּשָׁא, שְׂרוּף, בְּתוֹךְ הָרוּחָה הַגִּ-
דוּלָה, בְּאוֹתָהּ שְׁלוֹת-תּוֹם שְׁאִינָה מִזִּהְיָה כָּלֵל עִם גִּפְתּוּלֵי לֵב
הָאָדָם וּלְבִטּוֹ:

בצעי המים שנראו רוגעים שם, ליד מיצר הגנים, עם הזיהורים
השמימיים שבתוכם, והתרזה היחידה בקרבתם, אשר במראה
עשויה היתה להעיר בלב רגשות צידוד, שהרי לא פעם בודאי
באו עליה בבודדותה נחשולי סער, ובכל זאת הנה עומדת היא
עמידת בטחון במקומה.
אמא, למראה סברה הגות שפניה של זו לובשים, הסתלקה
והלכה.

מקום שהאדם מתיחד בו עם רחשי-לבו קודש הוא—סברה—ואין
לזר לקרב אליו.

אבל הנה נפסקה, לבסוף, שם, מעבר לקיר, הדממה, והשעה
האחרונה הגיעה, זו שהיא בבדה מאתריה וזהומר דין.

המלים הכתובות בכתב האשורי נקראו לאותיותיהן, העדים עמדו
לאשר את חתימותיהם, והאיש, במעמד של מנין, מסר לאשתו
את ספר כריתותיה, בהודיעו לה מפורש כי מעתה מגורשת היא
ממנו, שאז נפתח העיגול שמסביבה, והיא נדחפה מתוכו מנו-
תקת, התנודדה עוד זמן מה כה וכה, ויצאה ללכת.

אמי—אם היתה כבר שעת לילה, הציגה על אדן החלון את הע-
שית, אבל שביל האור שנמתח בחוץ היה ריק. היא שקעה
ונבלעה בתוך החשכה.

ובא אחר כך גם המשך.

איזו נשים, מתוך רגשי חמלה, או מפני שלא ניהא היה לה;
משלום ביתן הן, החליטו לעשות מה לתקנתה של זו. קנו בשבילה
איזו מיני סדקית, או צרכי-אוכל, והיא באה לסחור בהם, אבל
תקנה לא היתה לה עוד.

רפו ידיה מלתמוד בבית שניטל ממנו עמודו התיכוני, וחלל ריק
היה בכל:

ליד שולחן האכילה בשבתות ובחגים, אצל מטת ילד בחליו, ועל
האצטבה בהוץ, ששם ישבו בקיץ לרוח הערב.

הלא היו גם חלומות עם נצנוצי-אורות-חוזרים מזה שהיה:
מבט חם שלו מבצד לחלוו בשובה בבוקר מז השוק, רחיצת-
ילד משוהפת בתוך הבל חם ליד צריבת מים, כתף אל כתף,
וחרדתו הנאמנה לקול אנחה שלה, או אנקת כאב.

עם שרידי בבואות אלה בקרבה עמדה ביום המחרת על סלת
ונשאה ונתנה עם הקונים, כשמבטה ננהה ונאחו בכל חוט של
עשן העולה מן הארובות שבביתו, בכל ספק צל שבי מדמה היתה
לראות את דמותו.

ויש אשר באיו סמטה בקרבת מקום, ראתה אותו גוחן ומתרפק
על ילדם, מתאחד אתה ברגע זה באהבה אחת.
—והרי שלא הכל נותק—עמדה תחתיה בפעמט—ובכן למה?
למה בא כל זה?

אבל קרה גם אשר באחד הימים בין עוברים ושבים ברחוב,
נקרה לפניו תינוק בדמות דיוקנו שלו, והוא—כמוהו כבנה
זהולך אתה, על ידה, והנה נאמר לו לזה:

—ראה כי אחיך הוא. בו ושקה נא לו—ואז התמוטטה האדמה
תחתיה.

היה עוד מין של נדונות לכריתות: נשים ששהו עשר שנים עם
בעליהן ולא ילדו. אלה לא העלה עוד אצלן מקום החתך קרום
לעולם.

ממגורשות אלה זכורה לי התגרית זלטה מגרות הגיא, אשה
אמיצת רוח, אשר לבה טוב עליה תמיד.

נישאה היא בזמנה לאחד מבני שכונתה, איסר בר שמו, כורד
ספרים מחוסר עבודה.

במשך שנים נהתה אחריו—סיפרו—והנה נמלאה, לבסוף, משאלת
לבה, ומאז באה לפעמה אותה הרוח אשר בה גלל יעקב בזמנו
את האבן הכבדה מעל פי הבאר.

באיו קלות נשאה את שני סליה המלאים עד לידותיהם קלחי
ירק ופירות.

על שפת הנהר שטפה, בין קניה למכירה, כבסים זרים, ובלילה
לשה אצל האופה את הבצק של לחם השיפון, קיבלה, נוסף על
פרוטות הנחשת, גם לחם קטן, שנאפה מגרודות הבצק, ואותו
אכלה אחר כך עם איסר-בר שלה (בקיץ—מתחת לאגסה בחוץ).
חתכה והניחה לפניו את חלקו שלו פרוטות פרוטות, וניחוח של
אהבה עלה מפה, מעורב בריחו של התבשיל שהתקינה בשעות
הלילה בתנור-האופים.

בני השכונה, תוך כדי הליכה וחזירה, היו משהים פה את מבטם
מתוך אותו מאור הפנים שבו יביטו על אילן מלבלב, או על גן
שהוא רווי שמש וטל.

אבל השנים הנה עברו בתוך כך, והאשה ההולכת ערירית לא
ידעה, שהן כבר חוצצו וקרוב הגבול שהוצב להן.

תשושה היתה בגופה, והיא גם גדולה מהאיש בשנים, והנה ראו
בני-המשפחה שלו, כי עץ חיהם—עומד אחד מענפיו להתיבש.
כאשר הגיעה השנה העשירית, המיועדת, באו קרוביו מכפר
קמינקה ולקחו אותו אליהם, והיא, בתום לבה, שמחה על כך.
—ישאף קצת אויר צח—אמרה.

והיא היתה שולחת לו לכל שבת חלות-לחם עם מקלעות ממעל
להן, כאשר אהב וגם—לשם חיזוק התיאבון—דגים מלוחים, אשר
שם, בכפר, לא ישיגו אותם.

ביום שבו עמד לחזור בזדמנו לה בשוק מעט דובדבנים מגני
הגרפית, והיא, הבריקו עיניה באותו הברק העליו של הגרגרים
המטוללים, כאשר נשאה אותם הביתה.

—אטגן אותם בשביל איסר בר שלי—אמרה—הוא אוהב מרקחת
של דובדבנים.

ובשעת טיגונם אחר כך, כשעמדה משולהבת ליד הכירה, נפתחה לראות את שני גיסייה מקמינקה נכנסים, כשפניהם יש בהם מן הקשיות של מי שבא להוציא לפועל גזר-דין, ואיסר בר עצמו, ההולך מאחריהם, מבטו נרתע ומבליח כשלהבת שבאה עליה נשיבת צינה.

ראיתי את האשה בבוקר יום הגט, כשעמדה להכנס לחדר בית-הדין.

הסופר, לפני שולחן הקהל, התחיל לשפשף ברגע זה במטלית את סכיננו, ואז עשתה את התנועה של השור המובא אל המקולין כאשר הוא מריח ריח דם.

—לא, לא—אמרה.

ואמי, שעמדה בפתח חדרה, פסעה פסיעה אחת אחורנית והפנתה מהר את פניה.

כבר היתה מזומנת אז בשביל האיש נערה שהיא אחות לנשים פוריות ורבות בנים, ואתה נכנס עד מהרה לחופה, ועוד לא עברה שנה, וזו יושבה כבר על האצטבה ליד ביתם—בתו של הנגר יונה היתה מסמטתנו—עם תינוק גדל-גוף בחיקה.

זכורה היתה אחר כך במשך זמן רב המבוכה שקמה בשבת בבית-הכנסת כאשר באה בפעם הראשונה אחרי הלידה אל התפילה.

לבושה היתה שמלה חדשה ממעשי ידיה שמשכה מאד את עיני הנשים, כי תופרת היתה זו היודעת טעם כרכים, והנה נשמע פתאום בפינה שבה יושבה התגרית מין שיעול משונה, ואחריו התפרץ הבכי—אותו ילל הבא ממעמקים, אשר מפניו ירתעו כל דברי נחמה ופיוס ושמעלה הוא על לב שומעיו את הספק אם אמנם מתנהג פה, בעולם זה, הכל כשורה.

גיסו עוד אחר כך לבוא אל האשה בשידולים, הוצע לפניה מקום-עמידה בראש השוק, והאופה משכונתה ביקש לקבלה כעוזרת קבועה בביתו, אבל מאחר שהיא לא נענתה—הניחו לה, כדרך שעושים לבנין אחוז להבה בשעה שאין ממנו סכנה להאחזיה—והיא הלכה ודעכה עד אשר כבתה לבסוף.

בבוקר יום קיץ היה זה, ומסדתו של הנגר בקעו אז קולות של גזירה ונסירה וטלסולי שיר, והנה בא ונכנס שמה אחד מבני הגיא והשאון נפסק, ואז עברה דרך הסמטה הלזיה, לוית ערירים, אשר אין בה לא מספד של אוננים ולא בכי.

האנשים, מאלה שהיו עסוקים בעבודה, באו ועמדו על פתחי בתיהם, והאחרים יצאו והלכו עד למפנה הדרך, ואחרי כן נש-תררה פה אותה הדממה, אשר רחשי הלבבות, כמלים בחיטי הטלגרף, הומים ומהמים בה.

ומיצתה לבסוף את זה שכנתה של התגרית, הכעכנית אסתר, אשר בפנותה ספק לסדנת הנגר, ספק לבית-הקהל, שאלה, מדוע לא מותתו אותה, את האשה הזאת, אז, בזמנה, תיכף? לשם מה באו עוד עינויי הגסיסה האלה?

—אם כורתים אתם את הראש—אמרה נועמה, כשהדמעות נושרות לה מעיניה—אז כרתו אותו, לפחות, כליל, בבת אחת.

בשחוק ההוויה

הייבום בשביל אותו חלק מישראל, שעליו חל החרם ד'רבנו גרשם, כמעט שאינו קיים עוד, אבל החליצה קיימת, כמו בימי בועז ורות. אדם שחלה ומת בדמיימיו ובנים לא היו לו, זקוקה אשתו, אם רוצה היא עוד לבנות לה בית, לקבל חליצה מאחי הנפטר, שלא תמיד הוא מסכים לכך. כדי להקל על האשה, תוקן שבעלה בחלותה, אם נמצא שהוא אנוש, נותן לה את גיטה. אנשי בית-הדין באים אז, ופה, ליד מיטת החולה, נערך טכס הגירושין.

והיה אם שב האיש לאיתנו והשניים מבקשים לשבת יחד, כמו לפני כן, הרי הוא מחזיר את גרושתו, אבל אם האחד מהם אומר: „לאר“, הרי השניים, אסורה עליהם מעתה הישיבה תחת גג אחד.

בעיירתי קרה כן לפני לפנחס-חיים, מהחייטים הנודדים. תופשי-מחט היו כל בני-המשפחה, והיו עוברים מכפר לכפר ותופרים לאיכרים את בגדי-הבד והצמר הביתי שלהם, ורק הצעיר מכולם, פנחס-חיים, נסע לעיר-הפלך ולמד שם אצל אחד החייטים המומחים, וכששב, לא יצא עוד ככל אחיו אל הכפרים, כי אם הלך לבתי-האחוזות, ושם התקין לבעליהם בדים מאריגים יקרים. לקח אתו, ככל אחיו, מאכלי-כשר, ומצא לו שם פינה להתפלל, ועם זה למד מאלה, שאתם ישב, את דרכי-הנימוס, התלבש בבגדי-נוי וגם בית בנה לו בסיגנון בתי-האצילים, על עמודים, יציעות וגזוזטראות, שתל עצים מסביבו והזמין בשבילו רהיטי-פאר מן הכרך.

בריוק מה מן הרחוב עמד הבית, ובו ישב בודד ברוקחות. לא נענה לשדכנים, שבאו אליו בהצעותיהם, והשיב לכל אחד את התשובה הקצרה: „לא נהיר לי“, אף כי דובר לפניו על היפות שבבנות המקום, ובני-משפחתו, כשראוהו בשבתות ובחגים בשעת התפילה בציבור

לשון כנים, שבאו אליהם בהצעותיהם, והשיב לכל אחד את התשובה הקצרה:
"לא נהיר לי", אף כי דובר לפניו על היפות שבבנות המקום,
ובני-משפחתו, כשראותו בשבתות ובחגים בשעת התפילה בציבור
בערטילאותו, בלי טלית על כתפיו, אמרו כי הנה הולך ומתייבש ענף אחד
בגזעם עתיק-הימים.

והנה היה זה אשר פעם, בשוב פנחס-חיים מעבודתו דרך אחת העיירות,
ראה שמצריף אחד שבקצה הרחוב יצאה נערה, אשר אך הציץ בה ידע
כי זאת הנה היא — זאת אשר אליה התגעגע כל הימים.

תמירה וגמישה, כאחת היאדוויגות, שראה בבתי-האצילים, ועיניה אף
הן כחולות כאלה שלהן, ואחת מהן — הספיק לראות בעברו עליה — יש
בה גם פיזול קל, וזה רק מוסיף לה חן.

הוא חיכה עד שירדה לאחת הסימטאות, ואחר נכנס למיסעדה, הנמצאת
בסמוך פה, ביקש לו איזה דבר-אוכל ושאל מי הוא הגר בצריף שמנגד.
נאמר לו, כי אלמנה היא זו, תופרת, היושבת פה עם בת אחותה שמתה
זה לא כבר.

אז שילם האיש את המגיע ממנו, יצא והתהלך קצת אילך ואילך
ברחוב, ואחר נכנס אל הצריף ושאל את הזקנה, שבאה לקראתו, אם תוכל
לתפור לו ציפיות אחדות לכריות.

"זה אפשר, למה לא?" השיבה האשה, "יביא לי רק האדון בד ודוגמה."
כעבור איזה זמן נתבקשה האשה להתקין בשבילו ציפית לכסת, ואחרי
זה — עוד כלי-לבן אחרים.

על שכר-העבודה לא דובר. האיש, בכל פעם שפתח את ארנקו, ראתה
הזקנה שבית-קיבולו מואר בזוהר זהוב מן המטבעות שבתוכו, ואחדות מהן
העביר בכל פעם לידה, והיא, בלי לסופרן, שמה אותן באחד מכיסי בגדה.
הן סוף-סוף אשה אלמנה היתה, שמוטל עליה לפרנס גם את קרובתה
היתומה.

כשעברו כן ימים רבים אמר פעם האיש לזקנה, שרוצה היה לראות
פעם את הנערה — אשר בבואו היא מתחמקת ונעלמת תמיד — פנים אל
פנים ביחידות. וזו, כמו בשעה שהציע לה להתקין לו ציפיות לכרים,
השיבה:

„זה אפשר, למה לא? יבוא האדון מחר אחרי-הצהריים. אני הולכת לבקר אז בבית-קרובתי, שמעבר לנהר.“

ואמנם, כשהוא, פנחס-חיים, בא למחרת, מצא את הנערה יושבת על מלאכת-יד לבדה בחדר והוא, כדרך האצילים, השתחוה לה והכין בליבו את המילים שרצה להגיד לה. אבל היא רק הזקיפה כנגדו את עינה הפוזלת, שהיתה חדה לא פחות מחודו של המחט שבידה.
„הדודה הלכה לבקר אצל קרוביה שם, מעבר לנהר, ורק בערב יוכל למצוא אותה“, אמרה. והאיש הבין שאין הוא אורח רצוי פה, ופנה ויצא מן הבית.

היתה אתו חבילת ממתקים שבשעת-הכושר — קיווה — יוכל להגישה לה. עכשיו הניח אותה על גיבעת-האשפה שמול הבית ויצא ללכת בדרך שאליה — החליט — לא ישוב עוד.

כשעברו אחרי זה שבועות אחדים והאיש לא בא — הבינה הזקנה, שהנערה לא קיבלה אותו בסבר טוב, והיא התחילה „לכרסם“ אותה. אפשר סבורה היא שבשבילה, בשביל דודתה, היה האיש בא, או אולי היא חושבת לשבת עד שתלכנה שערותיה.
„אין הוא נהיר לי“, השיבה זו, „יש לו עיניים רעבות.“
„שטותים“, אמרה הזקנה, „איש מנומס הוא ועשיר. כמלכה תשבי אצלו, והלא בכלל ארבעה, חמישה ימים בשבוע איננו בביתו, כי עובד הוא בבתי-האחוזות.“
זה הכריע.

ואז, כדי שהנערה לא תחזור בה מהסכמתה, הוחגו חגי האירוסין והנישואין בזה אחר זה, והיא לוקחה על-ידי האיש לביתו. שיכור היה יותר מן המשקאות ששתה — מיופיה, מזה הפיזול הקל באחת מעיניה. והוא, אך בא הביתה, הטיל את עצמו על אחת מספות הפאר ונרדם מיד.

כעבור יומיים הוזמן לאחת האחוזות לעבודה דחופה. באו לקחת אותו במרכבת-האדונים, והוא, שעדיין בשבוע של „חג-הכרכות“, עמד, אנוס היה לנסוע. לקח אתו את כלי-מלאכתו וקרא בקול בוכים כמעט:

בוכים כמעט:

„היי שלום, חנה'לי.“

חנה'לי קרא לה, אבל היא בליבה ידעה, ששמה הוא חנה-זישה. היא חיכתה עד שהמרכבה נעלמה בדרך-המלך ופנתה בפעם הראשונה מאז באה הנה להביט על סביבותיה.

כר-אחו השתטח פה מקרוב, מאחורי החצר. למטה זרם הנהר ולמעלה רישרשו עצי-הנוי, ומן הצד היתה באר המים, והיא הלכה והציצה לתוכה, והאפלולית אשר במעמקיה הבעיתה אותה משום מה.

מכאן באה אל המיטבח וראתה פה את הארונות והמדפים עם כל כלי-הנחושת והקונייה וסירי-הברזל.

בפתח-התנור היו ערוכים העצים להסקה עם קיסמים נְקִים לצידם להצתה. היו פה גם מים מוכנים בדלי, וארון מיוחד עם כל מיני מיצרכי-אוכל.

עתה עברה אל החדר הסמוך ופתחה פה את הארון ותמהה לראות האיך שביחד עם הדלת והראי הקבוע בתוכה, זע גם כל החדר על רהיטיו, בעוד שבארון פנימה נראו על אונקלים שורות שורות של שמלות משי וצמר, שהותקנו, כנראה, על-ידי תופרת בכרך, על-פי דוגמה שנתנה דודתה.

אחר הלכה ושכבה על אחת הספות, ספגה אל קרבה את הנועם של הרפידה הרכה וידעה כי אכן, כדברי דודתה, כבת-מלכים הנה.

והנה הגיע היום השישי בשבוע, והאיש אי-מזה מאחורי הנהר הגיח. ברגל הלך, עבר עמוס כלי-מלאכתו.

היא שמעה שהוא קורא לה בקולו המנסר, שנתקע לתוכה כחודו של המשור: „חנה'לי!“

„תיכף, תיכף“, אמרה, קפצה במהירות אל בין השיחים על עוקציהם

הדוקרניים, שגדלו מאחורי הבאר, כדי להישאר עוד זמן־מה לבדה —
וידעה, כי אבודה הנה.

איש אם נשא אשה ושנאה — ידעה — יכול הוא על־פי הדין לתת
לה את גיטה ולשלחה, ואילו בשביל אשה אין דין כזה קיים, ואם שנוא
עליה האיש, הרי אין לה אלא לכרוך חבל על צווארה ולהיתלות על אחד
המשקופים, או לקפוץ הנה, אל הבאר.

בשבת אחרי־הצהריים אמרה, כי עליה לבקר אצל בת־עירה, המתארכת
בבית־קרוביה, ברחוב הטחנה.

„אז אלך גם אני אתך,“ ביקש.

„זה לא ייתכן, כי אתה אינך מכיר אותה,“ אמרה.

„ובכן תלבשי, לפחות, אחת משמלותיך הטובות.“

„גם זה לא מתאים, כי האנשים שם בני־עניים הם,“ השיבה.

והיא יצאה והלכה לא לרחוב הטחנה, כי אם לרחוב האשלים, ששם

התהלכו עתה בני־המקום זוגות זוגות, או משפחות משפחות.

היה פה בית־קברות עתיק מאחורי שדירת־הטיילת, ומפה יכלה לראות
איך טיילו להם כולם, כנשים וכנערות, מדושני עונג־השבת, ורק היא הנה
אבודה, כי מכור־נמכרה לאיש, אשר רק מגע אחד שלו מביא אותה לידי
זוועה.

בשובה, כשהחשיך כבר, ראתה דרך החלון שהאיש שוכב ישן על
הספה — נרדם, כנראה, תוך כדי ציפייה לה, והיא התגנבה ושכבה במיטה
והשמיצה קול נחרה כישנה.

כשקרבו ימי הגשמים והקור והעבודה נתמעטה, קיבל האיש מיכתב
מאת מחברותיה של אשתו, חנה־זישה, בו היא מודיעה שהזקנה, דודתה,
חלתה, ועליו לשלוח הנה לזמן־מה את אשתו שתטפל בה.

ממנה, מחנה־זישה, בא הדבר, שאם לא כן — כתבה — אין לה אלא
להיחנק, או לקפוץ אל תוך הבאר. יש לה, אמנם, חבל בבית, אבל היא
עוד לא ראתה את העולם ורוצה היתה עוד לחיות.

היא ראתה איך שהוא קרא בערב, לאור המנורה, את המיכתב, ואחר
שמעה איך שהוא מתהלך בבית הלוך ושוב.

שמעה איך שהוא מתהלך בבית הלך ושוב.

קווה-קיווה לימי הסתיו, שאז יישאר בבית, על ידה — אמר לה — והנה לך „מנוחה“.

למחרת מסר לה את המכתב, אמר לה שתתכונן לנסוע, ובעצמו הלך ללוותה לקרון הנוסעים.

„לכי לשלום, חנה'לי“, אמר בקול בוכים, הוציא את מטפחתו וכבש בה את פניו, ועד שהקרון זז, עמד ובכה מר.

ובבית הזקנה נערכה בעדה אותו יום כעין חגיגה — חברותיה באו אל הדודה של חנה-זישה וישבו, כמו לפנים, על מלאכת-יד, פצחו גרעיני-דלעת וצחקו מקרב-לב. את הזקנה השכיבו, לשם בטחון, מפחד שהאיש יימלך ויבוא פתאום, וכיסוה היטב בשמיכות.

היה לה, לחנה-זישה, מיגרש, שנשאר מאימה בירושה, והיא ביקשה את אחד ממכיריה שימכרו ואת הכסף שקיבלה במחירו נתנה לזקנה, וזו הנה מילאה את כיסיה בשטרות, ובכך קיבלה עליה מעתה ברצון רב את התפקיד שניתן לה.

הדרכים בתוך כך נשתבשו, הגשר שבקצה העיירה נסתחף, והנה התחילו לרדת שלגים. לא היה עוד כל קשר עם העיר הסמוכה. פעם, בשעת ערב מאוחרת, כאשר הזקנה שוב לא ראתה צורך להתכסות בשמיכות, נתגלגל פתאום לתוך הצריף גוש קרח מושלג. זה היה הוא, פנחס-חיים. בדרך-לא-דרך עבר והגיע הנה.

הזקנה הלכה ושכבה מעבר למחיצה במיטתה. הנערות, שישבו על מלאכת-יד, התחמקו ואילו הוא הלך וישב על יד חנה-זישה.

„הוא הנהו כבול-עץ“, אמרה זו לדודתה, „איננו אדם.“

„לכי והוסיפי, איפוא, עצים בכירה“, אמרה הזקנה, „הציגי לפניו כוס

תה וקומקום. רותה, ואחר תבואי ותשכבי על ידי במיטתי, לצד הקיר. פה אין לך פחד."

וחנה-זישה עשתה כן.

כשקמו למחרת נמצא החדר השני ריק. האיש הלך, כנראה. רק שלולית גדולה של מים נשארה פה מן הקרח שנמס.

והנה קרבו ובאו ימיהאביב. הדרכים תוקנו ושוב אפשר היה לעבור ממקום למקום.

באחד הימים התעכבה ליד הצריף מרכבת-אצילים, שנשלחה מאחת האחרות לקחת את פנחס-חיים מביתו, וזה ביקש מאת הרכב לחכות זמן-מה ונכנס אל החדר פנימה.

אדיב היה, מנומס, כמו בימים הראשונים. העמיד פנים שאינו מרגיש במבוכתה של הזקנה, אשר ניכר היה בה, כי בריאה הנה לגמרי. הוא רק הוציא מטבעות אחדות מארנקו, אשר רק הכבידו עליו, והעבירן בקלות אליה, שהרי הולכים וקרבים ימיהחג, ושאל אם ייתכן למצוא איזו אשה אשר תטפל בה, ואת אשתו — היא לא היתה פה בחדר — הוא מבקש שתשוב הביתה.

"זה ייתכן," אמרה הזקנה. וכשחנה-זישה הופיעה, אחרי שהאיש נסע במרכבה, התחילה "לכרסם" אותה.

"די עינית את האיש הטוב והישר במשך כל החורף ומספיק לך. עכשיו עליך ללכת ולשוב לביתו. בצריף פה על-כל-פנים, אין עוד בשבילך מקום."

חנה-זישה עשתה את עבודתה בלי דבר דבר. יום כביסה היה זה להן, והיא שיפשפה ושטפה וסחטה.

והזקנה, שעבדה אף היא, עייפה לבסוף והלכה ושכבה לה במיטתה, והקיצה רק בשעת חצות, שאז ראתה, כי חנה-זישה לא שכבה עדיין במקומה.

בשבילך מקום."

חנה-זישה עשתה את עבודתה בלי דבר דבר. יום כביסה היה זה להן, והיא שיפשפה ושטפה וסחטה.

והזקנה, שעבדה אף היא, עייפה לבסוף והלכה ושכבה לה במיטתה, והקיצה רק בשעת חצות, שאז ראתה, כי חנה-זישה לא שכבה עדיין במקומה.

דרך החלון ראתה, כי הכבסים, שאותם תלתה עם פנות היום, נעלמו, ושגם החבל איננו, ועם זה שמעה קול בכי דק, כבכיו של ילד, באה אל המיטבח וראתה שחנה-זישה מוטלת שם כסחבה ישנה עם החבל בידה. "איני יודעת איך עושים את זאת," אמרה.

"מטורפת," רק צעקה הזקנה פעם אחת, לקחה מידה את החבל ותלתה אותו במקומה, ועליו את הכבסים. במיסעדה מנגד ראו אותה אז שהיא תולה כבסים באמצע הלילה, והם גם שמעו את קול-היבבה הדק, שדימו אותו לקול הכלב הקטן, ושלא היה אלא בכי של אדם שאיננו יודע איך לתלות את עצמו.

אחרי זה לא דובר עוד בכך בין השתיים דבר.

חנה-זישה, כשקרבו ימי הפסח, הלכה ונסעה לביתה (הן שם, בבית, היתה לה הבאר).

ימי-החג עברו בביקורים הדדיים של הקרובים, ואחרי החג יצא פנחס-חיים לבתי-האחוזות לעבודה ורק לשבת ולחג, וגם בימי הראשון בשבת, נשאר בבית.

פעם, בראשון-בשבת היה זה, כשחנה-זישה עמדה על-יד תנור-הבישול במיטבח והעבירה ביתוך שבידה את הסירים ממקום למקום, בא הוא, פנחס-חיים, וישב על-יד השולחן, שעליו היו אוכלים כרגיל, להתפלל (פה, במיטבח, תמהה היא). קשר לידו השמאלית את רצועת התפילין, התעטף בטלית ופתח לפניו את ספר-התפילות, אך הוא לא הביט כלל לתוכו, כי אם שלח פעם בפעם מבטים לזהטים אליה, שלפפו אותה כחשוקי-ברזל מלזהטים. ואז סלקה את הסירים המתבשלים הצידה, העלתה שיכבת-רמץ על האש בפנים, ואחרי שהציגה את היתוך במקומו, לקחה בידה אחד

מהסלים הקלועים, יצאה ופנתה לצד החנות, כאילו כדי לקנות מיצרכי אוכל.

פה עברה את הגדר המבדילה בין חצרה ובין חנות המכולת, הניחה את הסל בתוך העשב ועברה בשביל שירד אל הנהר, הסירה מעליה בבת אחת את כל בגדיה, ישבה זמן־מה בפאת הנהר והשתכשה במים, כדי להסיר מעליה את הזוהמה שדבקה בה; ואחר הפליגה לאמצע הנהר, שכבה על גבה ובפרשה את זרועותיה, כאילו כדי לחבק את מישהו, שטה לאיטה.

פנחס־חיים, לאחר שחיכה זמן־מה, יצא לחפשה.

הסל שלקחה איתה נמצא ריק על־יד הגדר, הרי שאל החנות לא הלכה, והוא הלך והציץ בפחד אל הבאר. זו היתה אפלולית וריקה. אז האהיל בכף־ידו על עיניו, הבחין מרחוק, על שפת־הנהר, בחבילת בגדים, שבה הכיר את שמלת־הפסים והסינור האדום של חנה־זישה, ובמרחק־מה, באמצע הנהר, צף גוף מבהיק ומסנוור. זאת היתה היא, חנה־זישה. קורנת כולה ומבהיקה בלבנוניתה. כזאת לא ראה עוד אותה מעולם.

עתה נזכר שלבוש הוא עדיין במדי־הקודש ועומד באמצע התפילה, והוא נכנס אל הבית, הסיר מעליו את הטלית והתפילין וישב ליד השולחן במיטבת, השעין את ראשו על כף־ידו ולא זו עוד משם.

חנה־זישה, כששבה הביתה, ערכה את השולחן והגישה את התבשילים, אבל האיש לא נגע לא באלה של הצהריים ולא באלה של הערב, והוסיף לשבת ליד השולחן, כשהוא משעין את ראשו בכף־היד.

"ודאי התקרר", שיערה חנה־זישה ושמה את המאכלים במקום קריר, ששם הם עשויים להשתמר, ובעצמה עמדה ללבוש בחדר הצדדי את החלוק הכהה שלה, הלכה ושכבה במיטה ונרדמה מייד.

עם אור־הבוקר שמעה, שהוא מתהלך בחדרים ומכין עצמו לדרך. ואמנם יצא כעבור שעה קלה והלך, אבל לא עבר זמן רב והוא שב, מובל על ידי אחיו הגדול, שהטיל אותו על המיטה, ולה אמר בפנים נזעמים, בפנותו אל המיטבת, שתרוץ מהר להביא הנה את הרופא, כי הוא, פנחס־חיים, אנוש. והרופא שבא אמר אמנם, לאחר שבדק את החולה, כי אנוש הוא: דלקת ריאות משני הצדדים.

והרופא שבא אמר אמנם, לאחר שבדק את החולה כי אנוש הוא: דלקת-
ריאות משני הצדדים.

האח הגדול, ראובן-ליב, הוא שנשאר פה כדי לטפל בו. יודע היה
תמיד — אמר לעצמו — כי טוב לא ייצא מהזיווג הזה.

חנה-זישה הסתלקה אל המיטבח וישבה כל הזמן נדהמת על האצטבה,
בלי חשוב מאומה. לו, לפנחס-חיים, לא דרשה רע, ורק שאפה לחופש, בלי
לדעת איך יבוא זה. פעם בפעם נפתחה הדלת והאיש, ראובן-ליב, ביקש
ממנה מעט תה, או צלחת של מרק-עוף. לפעמים ביקש שתעזור לו להחליף
לחולה את סדיניו, וזה, שהיה מוטל כבול-עץ כל הזמן, אך הציץ אל קצה
עינה הפוזלת, התנער ונאחז בה וצעק בקול-זוועה מנסר: „חנה-לי!" ובקש
להדת מעל המיטה, ורק אחיו, אמיץ-הכות, הוא שהשכיב אותו, ואותה
שלח אל המיטבח.

והנה אמר יום אחד הרופא, כי קרב קיצו של האיש, וראובן-ליב בא
אל המיטבח ואמר לה — הפעם הראשונה היתה זאת שדיבר אתה פנים
אל פנים — כי לטובתה וגם לטובתו הוא, כדי שלא יהיו להם אחר-כך
עסקים עם החליצה, טוב אשר היא תקבל עתה גט מבעלה; וכי עליה
לכסות את שערה ולהיכנס אל החדר, כי יבואו עוד מעט אנשי בית-הדין
והם יערכו לה את גיטה.

„גט?" שאלה בקול לא קולה.

„אתם תוכלו לשוב ולהינשא, אם יחיה אחי מחוליו," ניחם אותה.
„אה," אמרה.

בעוד שעה קלה הועמדה לפני מיטת בעלה, שנראה כמת, וקיבלה מידו
את גיטה.

עכשיו שמחה כשאנשי בית־הדין אמרו, כי רשאית היא, כל עוד הוא חי, לטפל בו ולהגיש לו כל דבר.

קרובים, כשהגיעו אליהם הידיעות על מצבו, באו „להיפרד“ ממנו.

ורבים מהם בכו, אבל נאמר להם כי הוא, אחרי הטכס שנערך, נרדם. והוא נרדם אמנם וישן במשך שעות שנת־מנוחה, וכשהקיץ, לבסוף, נראה היה כי פג חומו.

חנה־זישה בישלה והתקינה למענו מאכלים מבריאים עד אשר קם ועמד לבסוף על רגליו, שאז נשאלה, כפי שהותנה, אם רוצה היא להמשיך לחיות עמו יחד כמו לפני כן, והיא ענתה בקול, שמילא, כפי שנדמה לה, את כל חללו של העולם:

„לאו.“

„אם כן,“ נאמר לה, „אסור לך לשהות פה אפילו יום אחד, שהרי את מגורשת.“ והיא, אשר ידעה זאת, הלכה ולקחה את החבילה, שהיתה מוכנה אתה והלכה, כדי שלא למשוך את עיני האנשים, דרך גני־הירק לצד החורש, אשר שם, בבניין־עץ קטן, ישבה קרובתה, לנה פה הלילה, ולמחר, עם הנץ החמה, פנתה ללכת עם חבילתה לדרך המוליכה לעיר מולדתה.

הן יש שעה לכל אדם, אשר העולם, שבשבילו נוצר בכל כך הרבה יופי והרמוניה, מיטיב לו פניו.

הפעם היתה זאת שעתה של חנה־זישה.

הג'ת"ש

נחמן

לפי זה שרוניה ברן התחילה לבקש דירה ב"שכונה
החדשה" ולשאול למחירם של כמה רהיטים וכלי-מטבח, הבינה
חנה רבין, שהיא עומדת "לבנות בית" עם ידידה חיים ברמן.
ופעם, בשעת-ערב, כאשר זו יושבה אצלה, בחדרה, אמרה לה
דרך אזהרה - היא, אשת העסקן הותיק - שלא תעשה זאת, כי
בנפשה הוא.

"חיים ברמן הוא עלם עדין-נפש ויפה-רוח," אמרה, "אבל הוא,
חוץ מן המזכירות בעתון ובמפלגה, התחיל לעסוק גם בצרכי-
ציבור, רץ כבר לישיבות ותפוס על-פי רוב בהרהורים בשעת
האכילה והשתיה - מסולק - וחייד אתו לא יהיו חיים, שבתך לא
שבת וחגך לא חג.

"הסנדלר המטליא, הגר בקרבתך, והמאחה במשך כל ימות
השבוע קרעים, מכה בפטישו ותופר, והחנוני שכנך, הטורח אף
הוא כל ימות החול, מודד ושוקל ואורז, הם יחוגו עם בני-ביתם
את יום השבתון בשיר ובזמר, ואילו את תשבי אז בשממון חדרך
ותדפדפי באיזה ספר, בעוד שהוא, האיש, ישב בשעה זו אי-שם
באחד המוסדות באיזו ישיבה, מסולק ורחוק.

"בתחילה, בראשית דרככם, יהיה זה אמנם כאילו אתם הולכים
בצוותא, אבל עד מהרה יפנה הוא לעניניו ויפליג וירחק ממך,
והמשא, אשר נשאתם עד עתה בשנים, יפול כולו עליך.

"אויאז תדעי כי את הנך עזובה, בודדת כאלמנה, וילד אם
יילד לך יהיה כיתום.

"בידיך הבלתי-מאומנות תהיי מאחה מעתה כל קרע ומחליקה
כל מחוספס.

"מהמצרכים המעטים שבידך תתקני ברוך יגיעה תבשיל, שלך ייראה כערב ואשר הוא, מהיותו תפוס באיזה ענין, או נחפו לשוב לעבודתו, יבלע אותו בתנועה כזאת, כאילו היה בליל של עשב תפל.

"בעמדך אחר-כך על גיגית-הכבטים, או על שטיפת כלים ליד הברז, תהיינה הדמעות זולגות מעיניך מאליהן, בלי שיהיה לך רצון לבכות.

"והרי יהיו לך עוד הימים של הישיבות הנערכות בביתך, כאשר האיש יגיד לך פעם, כבדרך אגב, כי 'היום יבואו אנשים'." "מהשכנים תלכי ותשאלי אז כסאות וכוסות, ומהחננך, שאינו מקבל עוד אותך בסבר טוב, תבקשי שוב בהקפה מעט ביסקוויטים.

"בשביל הילד שלך לא היית מבקשת, אבל בשביל אלה שיבואו תבקשי. אחרי-כן תשאבי עוד מעמקי מעמקיך בת-צחוק בשביל הבאים, ותפלשי עם הטס הכבד שבידיך לתוך ענן עשן הסיגריות שבחדר, שבו מסובים האנשים. ואחר תסתלקי לאחת הפינות שבחדר הסמוך, או במטבח, ותשבי במצב של נים ולא נים, כשאת מצפה כאילו למשהו טוב – איזו מלים חמות? – עד אשר תשמעי שהאיש, לאחר שחבריו הלכו, יושב ומרשרש שם באיזו ניירות – ותתפכחי.

"והן יהיו גם לילות סער, בחורף, כשהים גועש ומאיים כאילו להתפרץ לביתך, והגג ממעל עומד להישבר.

"אם ילדך יחלה בלילה כזה, תבקשי אחת השכנות שתשב על-ידה, ואת תלכי להביא בשבילו רופא. תגששי באפלה בתוך השלוליות הקרות, מטולטלת על-ידי הרוח ומוצלפת בזרמי-מים עזים.

"אף רגע לא תוכלי להעלות אז על לבך את זכר היום, שבו נשבע האיש לשמור לך אמונים וגם הבטיח שלא יתן אף לגרגר אחד של אבק ליפול עליך בחיים.

"אמת, שאין הוא יושב אי-שם, במושב הוללים, כי אם במסיבת חברים המבקשים בכוחותיהם הקטנים להניח יסוד לבנין, שיהיה אולי במשך הזמן גדול מאוד, אבל אחד שכמותו מה לו ול'בית' ומשפחה? ישב לו כאחד הרנקים בעליית-גג ואת ארוחתו יאכל באחת המסעדות.

"את בוכה?" שאלה האשה, כשראתה שהנערה שקעה אי-שם בברי הספה. "אם כן הרי אני הולכת מפה, כי טוב לך שתתיחדי עם עצמך בשעה אשר כזאת."